

Haridusprobleemid, s. t. noore põlvkonna kasvatamise ja õpetamise probleemid on alati olnud ja on praegu seda enam ühiskonna alfa ja omega. Otsustava tähtsusega on see, millised intellektuaalsed väärtused on kasutada, kuidas teadmiste tootmist suurendatakse, kasutamist organiseeritakse, milliseid eesmäärke endale seatakse.

«Edasi» loominguliste kohtumiste klubisse tulid kooliprobleeme lahkama Eesti NSV Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeeriumi osakonnajuhataja M. Heiman, TRÜ Matemaatikateaduskonna dekaan prof. Ü. Lumiste, rahanduse ja krediidi kateedri juhataja prof. R. Hagelberg, loogika ja psühholoogia kateedri juhataja dots. A. Lunge, pedagoogika kateedri dots. I. Unt, teoreetilise füüsika kateedri dots. A. Koppel, kutsenõustamise komisjoni esinaine A. Sukamägi, Tartu rajooni haridusosakonna juhataja V. Lulla, Tartu Kutsenõuandla juhataja A. Alla, Tartu II Keskkooli õppealajuhataja L. Paaver, I keskkooli direktor U. Langer, Nõo Keskkooli arvutuskeskuse juhataja L. Tartes. Üldisi kooliprobleeme vaadeldi sedapuhku aineklasside kaudu.

ANDEKUSEGA TULEB TARGASTI ÜMBER KÄIA

Ü. Lumiste valustas päris algusest. Keskkoolides moodustati füüsika-matemaatika aineklassid teaduse ja rahvamajanduse uute arengusuundade toeks. Raalide, samuti matematiseeritud juhtimissüsteemide laialdane kasutuselevõtt nõudis vastavalt haritud inimesi. Oli vaja selgitada eriti andekad noored ning luua eriandekust edendavad õppimistingimused kesk- ja kõrgkoolis. See tähendas nii spetsialistide kui ka teadlaste kiiremat ning sihipärasemat koolitamist.

Ülimalt vajalik samm, hindas kõneleja, sest andekus on ühiskonna suur vara, millega tuleb targasti ümber käia.

Et tegemist on reaalkooli — meie üldhariduskool kujutab endast sisuliselt reaalkooli — diferentseerimisega reaalsuunas, pidi leitama ka teiste annete arendamise võimalusi. Aineklasse loodi peaaegu kõigis ainetes ja rohkemgi. Eriti agarad oldi Eestis. Tänapäevaks on matemaatika ja füüsika õpetamine paraku taas madalseisus. Vastavate klasside komplekteerimine teeb muret ja polegi haruldane, et matemaatikakoolist minnakse filoloogiateaduskonda, kunstiinstituuti, konservatooriumi või mujale. Ometi on matemaatikute-füüsikute erikoolitamine endistviisi riiklikult tähtis, vastava ettevalmistusega inimesi vajavad haridussüsteem, teadus, rahvamajandus. Matematiseeritud juhtimissüsteeme rakendatakse kõigis rahvamajandusharudes, teaduses. Eestis on juba praegu üle 30 arvutuskeskuse.

Aineklassid ja -koolid annavad 10% üldhariduskooli lõpetajaist, täiendas Ü. Lumistet M. Heiman. Seejuures moodustavad matemaatika- ja füüsikaklassid vaid poole aineklassidest. Nii on M. Heimani arvates aineklasside loomise algmotiivid pea peale pöördunud. Siit ammu mure: kust saavad matemaatika- ja füüsikateaduskonnad endale järelkasvu? Tävaliste klasside lõpetajad sihivad niikuinii enamasti sinna, kus matemaatikat sisseastumiseksamite hulgas pole. Alataitumus või konkursivaegus tähendavad aga seda, et koolid jäävad matemaatika- ja füüsikaõpetajaist ilma või saavad endale kehvapoolsed õpetajad, kellest ei tule ka oma eriala prestiiži tõstjaid.

Kokkutulnui oli võimalik heita pilk 1974. aasta kevadel aineklassi lõpetanute erialavalikule.

Oldse lõpetas mullu kevadel eesti õppekeelega keskkooli 739 aineklassi õpilast (välja arvatud võõrkeelte, muusika- ja kehalise kasvatuse klassid ning -koolid). Vene õppekeelega keskkooli aineklassid andsid lisaks 134 lõpetajat. 739-st jätkavad kõrgkoolis 440 (59,7%), tehnikumides ja keskeriõppeasutustes 36 (5,3%), tehnika- ja kutekoolides (+ kursused) 16 (2,6%). Eesti õppekeelega matemaatika-füüsikaklasside 262 kasvandikust valisid kõrgkooli 204+5 (õhtune osakond või kaugõpe), s. o. 78%. TRÜ kasuks otsustas 85 (11 õpib matemaatikat, 12 füüsikat, 11 majandust), TPI kasuks 81, EPA valis 31 (5 mehhaniseerimise, 7 majandus-, 5 elektrifitseerimise eriala), TPedi-i 3 (1 matemaatika, 1 füüsika, 1 kultuurharidustöö), ERKI ja TRK ühtekokku 3. Väljapoolle Eestit läks õppima 1. Vene õppekeelega matemaatika- ja füüsikaklasside 134-st eelistasid kõrgkoolis õppimist 105. Enamik valis õppimisvõimaluse väljaspool Eestit, TRÜ-sse läksid 5, TPI-sse 29. Eesti keele ja kirjanduse kolmest klassist tuli 76 lõpetajat, neist läks kõrgkooli 17, enamik valis filoloogia, 2 eelistasid matemaatika- ja füüsikaõpetajaks saada. Kolm keemia-bioloogiaklassi andsid 78 lõpetajat, 43 läksid õppima. Eelistati TRÜ, TPI ja EPA erialalähedasi teaduskondi. Kahekümnekolmest ajalooklassist läks TRÜ-sse 6, TPI-sse 2, EPA-sse 3, TPedi-i 1, Kunsti-, teatri- ja kinoõpetuse klassi (neid on 4) lõpetas 109, edasi õppima läks 33, jaguneti kõigi kõrgkoolide vahel.

Haridusministeeriumi andmetel on eriti suur edasiõppimispuud füüsika-matemaatika-klassi lõpetanutel (78%), järgnevad keemia- (55%) ja ajalooklass (52%). Selles puudluses

peegeldub kõrgkoolide vastuvõtuprofiil — reaalaralade suur ülekaal —, mitte aineklasside tegevus ja sealt saadud kutsesuunitlus. Eriaralavaliku motiivid on mitmesugused, aineklassi mõju eriti ei avaldu. Seda on märgata vaid üksikutes koolides: Tartu 7. Keskkooli ajalooklassist läksid ajalooteaduskonda 6, Tartu 5. Keskkooli keemia-bioloogiaklassidest ülikooli vastavatesse osakondadesse 5 ja 6, Tallinna 46. Keskkooli kunstiklassist kunstiinstituuti 12. Matemaatika-füüsikaklasside kasvandikud valisid kas TPI või TRÜ reaalteaduskonna. On selliseidki koole, kust ei läinud ükski õpilane aineklassist saadud erialalähdesele tööle või kõrgkooli.

Niisiis ei kujutagi matemaatika-füüsikaklasside õpilaste kutsevalik erilist probleemi. Filoloogiateaduskonda on läinud vähesed. Kas see ongi patt, küsis A. Alla. Ja vastas: matemaatikaoskust läheb tänapäeval vaja ka humanitaaraladel, võõrkeelteoskus aga tuleb kasuks, on koguni hädavajalik kõigil aladel, matemaatika ja füüsika kaasa arvatud.

AINEKLASS. MIS? MILLEKS?

Arutelu laiendamise sihiga sõnastas I. Unt lühidalt aineklasside (-koolide) võimalikud põhifunktsioonid tänapäeval:

1. teadmiste süvendamine,
2. haridussoodsa õhkkonna loomine,
3. kõrgkooliks valmistamine.

Veel kujutavad nad endast varjatud võimalust

- a) diferentseerida keskkool,
- b) säilitada nõudlikkus õpilaste teadmiste hindamisel,
- c) edendada õpetaja kutsemeisterlikkust.

A. Lunge: Aineklassidesse suunatakse vastavas õppeaines andekad noored. Kuid psühholoogiateaduses on tõestust leidnud, et näiteks matemaatikas andekas on üldiselt andekas. Meie kateeder on aineklasside õpilaste andekust uurinud. Mis ilmneb? Kui võtaksime keskmiseks üldise andekuse koefitsiendiks 100, siis Nõo keskkooli õpilaste üldine andekus on 124, aineolümpiaadidest osavõtjail 135.

Üldandeka valikuväli on avar.

V. Lulla: Aineklassi tulevad need, kes on saanud õppimisest maitse suhu, kes teavad, millist rõõmu ja rahuldust toob kaasa teaduslik tunnetus, oma eriala probleemidesse süvenemine.

L. Paaver: Huvi-teadmiste omandamise vastu aineklassides on nii suur, et ei piirduta oma valikainega. Tahetakse oma võimete mitmekülgsust proovida. Aineklass õpetab hariduse väärtust hindama, mis ongi kõige olulisem. Suhtumine teadmistesse on seal teismel kui tavalises klassis õppijatel. Koduski ei küsita õpilaselt, mis hinde ta koolist tõi, vaid mida huvitavat koolis tehti, teada saadi.

Kuigi mullused arvud räägivad selle vastu, arvan, et aineklass valmistab õpilasi ette just nimelt kõrgkooliks; need, kes meie koolist on tööle läinud, valisid sellise ala, mida kooli kallak toetab üpris vähe.

A. Koppel: Nõuda, et laps valiks juba pärast kaheksandat klassi endale kogu eluks sobiva ala, pole alati õige. Kutseorientatsioon kujuneb tänapäeva keerulises valikusituatsioonis välja märksa hiljem. Sageli pole ka keskkoolilõpetajad valikuteadlikud, kõrgkooliski valitakse ümber.

A. Alla: Tegelikkus on soovidega vastuolus. Kutsenõuandla kasutada olevaist andmeist torkab silma, et kõrgkooli pääseb verivärsked Tartu lõpetajad sisse üha vähem: 1970 — 50%, 1974 — 40%. Teised lähevad tööle ja tulevad hiljem, oma valikus kindlad.

REKLAAM

A. Alla vaatenurgast pole aineklasside komplekteerimine praegu optimaalne. Väljalangemist ja ümberotsustamist on oodatust rohkem. Kuigi Tartus on aineklasse küllalt palju ja erineva profiiliga, eelistatakse üldiselt edukamaid ja hoolsamaid lapsi jätta oma kooli, hoolimata nende eriandekusest. Teistele koolidele propagandat teha ei taheta, mis-

tõttu kaheksanda klassi lõpetajail on üsna udune ettekujutus oma linna aineklassidest. Puudub teatmik. Seetõttu orienteerutakse aineklassile üldse.

Mitmed vestlusringis nõudsid tõhusamat propagandat ajalehtedes, raadios, televisioonis. Kes seda propagandat tegema peaks? Arvati, et koolide enesereklaam toimib pigem vastupropagandana. «Meie kutsenõustamine näikse üldse veel olevat ERF-i tasemel,» kahtses L. Paaver. «Rõhutatakse mitteintellektuaalseid väärtusi ja püütakse nendega üksteist üle trumbata. Tõsi, teatavale osale noortele on just need väärtused ainus edasiõppimise stiimul — saab õppevälistes ringides oma huvid välja elada. Kuid kool ei tohi neile orienteeruda!»

A. Sukamägi oli veendunud, et just aineõpetaja peab oma seisukohad ümber hindama, endale esmase suunaja ülesanded võtma, sest tema tunneb õpilaste võimeid kõige paremini. Kutsenõuandla (eriti praeguste nappide koosseisudega) ei suuda kõiki õpilasi hõlmata, klassijuhatajad on niigi üle koormatud.

Ülikooli kutsenõuandla esindajana võis A. Sukamägi kinnitada: need, kes aineklassi või kõrgkooli ei astu, pole sugugi kõik andetud, nagu pole kõik astujad andekate killast. Siit I. Undi küsimus: Kas ei peaks reaalinete populaarsust tõstma just nimelt tavalistes keskkooliklassides?

Üldse arvas I. Unt, et reaalteaduste buumi taganemine on põhjustanud ka reaalinete populaarsuse tagasikäigu. Ja seda kogu maailmas. Noorte huvid on muutunud humanitaarseks, esikohale on tõusnud isiksuse jms. väärtused. Selliseid tõuse-langusi on aegade jooksul tunda saanud kõik teadused. Muidugi oleks väär uut tõusu, käed rüpes, ootama jääda. Kui kõigi koolide kõik matemaatikaõpetajad kasvõi üks-kaks lootustandvat kasvandikku oma erialale suunaksid!

R. Hagelberg resümeeris: tee eriklassist kutseni viib teadliku valiku, oma soovi, kooli, vanemate või eakaaslaste soovitude, teadusliku kutsevaliku kaudu. Just viimane võtab arvesse isiksuse omaduste ja ühiskonna vajaduste kooskõla ning on niiviisi kõige usaldusväärsem. Küll peaks noorte sotsiaalne orienteeritus olema praegusest märksa parem. Aineklass peaks suutma seda kujundada, välja joonistama elukutsete ja ametiredelite võimalikud piirjooned, viima õpilased kokkupuutesse võimalike erialadega kõrgkoolis, praktikas. Poiste suur väljalangemus keskkoolist on, näiteks, majandusliku orienteerituse varjukülg, mis loodetavasti lähemal ajal kaob — suurepalgalistelt oskustöölistelt hakatakse nõudma haritust.

Mis matemaatikaklasside kasvandikesse puutub, siis on neil teistega võrreldes kõige suuremad valikuvõimalused nii kõrgkooli kui ka sealt ellu astudes.

KUIDAS EELISARENGUST ARU SAADAKSE

Aineklasside tegevuse algaastatel olid kõrgkoolid ise neist huvitatud, juhtis **A. Alla** jutu uutele probleemidele. Tartu 1. Keskkoolis õpetasid siis ülikooli õppejõud. See lõi õpilastele teatava eelisseisundi kõrgkooli sisseastumisel — neid tunti ja nende võimeid tunti. Nüüd ei erine aineklass tavalisest keskkooliklassist millegi muu kui vaid süvendatud programmi poolest. Kas seda pole liiga vähe?

Vähe küll, kuid ka palju head võib supi ära rikkuda, argumenteerisid teised. Näiteks kippusid kõrgkoolide abiga koostatud programmid ja kõrgkooli õppejõudude antud tunnid isegi aineklassidele rasked olema, tekitasid õpilastes küllastuse ning vastumeelsuse. Kõrgkooli astudes valiti uus eriala. Nüüd on programmid korrigeeritud ja õpetajad ise aineklassis õpetamiseks ette valmistatud. Üleväsimus annab ometi tunda. Eriaine tunnid lisanduvad üldprogrammile. Koolipäev venib pikaks, koduseid ülesandeid on rohkem ning need on keerukamad. Peab olema oma valikust väga vaimustatud, et pingele vastu panna. Huvi aitavad hoida süvendatud praktikumid, kontakt kõrgkooli vastava kateedriga. Pakuti välja mõte: kas ei võiks tuntud professorid — pidagem silmas isiksuse positiivset mõju — lugeda populaarteaduslikke loenguid koolides.

Võib arvata, et kõige olulisem ainekooli hindamise kriteerium on sealt õppima minek, arutles **L. Paaver**. Millegipärast tehakse vähe juttu sellest, kuidas õppimaläinud kõrgkoolis ja pärast seda edasi jõuavad, kas nad oma kutsele truuks jäävad, kas nende eelisareng jätkub. Mis tahes aruanded neid aspekte ei kajasta.

M. Heiman võis kinnitada, et tema kätte on jõudnud mõningane informatsioon erikallakuga klasside lõpetanute käekäigust. Väljalangemist oma erialalt esineb ka aineklasside kasvandike hulgas.

R. Hagelberg ütles oma teaduskonna kogemusile tuginedes, et eksmatrikuleerimist põhjustavad kaks dominantset motiivi: 1) eriklassis saadud ettevalmistus ei sobi erialale, 2) kutse valik oli ekslik. Need, kes lõpetavad, jäävad erialale truuks, jõuavad hästi edasi.

Kõrgkooli esindajad pidid aga tunnistama, et neil ei tehta mingit vahet eriklassi ja tavalise keskkooli lõpetanu vahel: mõlemad alustavad ühtmoodi ja lähevad edasi ühtmoodi. Niisiis on mis tahes etteõpetamine aineklassis ülearune. Etteõpetamisel olevat praegu veel see häda, leidis **A. Alla**, et kõrgkoolis tekib liigne enesekindlus, teistest üleolek, loogimine, väljalangemus. Ainekoolide esindajad tuletasid meelde **Ü. Lumiste** ütlust: aineklassid loodi, et selgitada eriti andekad noored ning luua eriandekust edendavad õppimistingimused nii kesk- kui kõrgkoolis. Kas

siis kõrgkool ei pea andekusega targasti ümber käima? L. Paaver soovitas erirühmi keeltekooli lõpetanutele, individuaalprogramme neile, kes oma erialal jätkavad. Vastasel juhul võtame noortelt olulisima stimulü aineklassi minna ja seal pingutada.

HARIDUS ON VAHEND, HARITUS EESMÄRK

Arutelu puudutas haridusprobleeme ka avaramalt kui pealkirjas sõnastatud, sest mis tahes lüli omaette, kogu haridussüsteemist lahus käsitlemine ei vii soovitud eesmärgile, ühe või teise koolitüübi, haridusprintsüibi sobivuse üle saab adekvaatselt otsustada tervikut silmas pidades.

Üleminek üldisele keskharidusele on nähtavale toonud mõndagi murettekitavat. Ajakirja «Voprossö Filosofii» haridusdiskussioon (1973—74 nr-d 11—12; 1—4) viitab koguni mõnedele n.-ö. kriisinähtustele meie haridus-

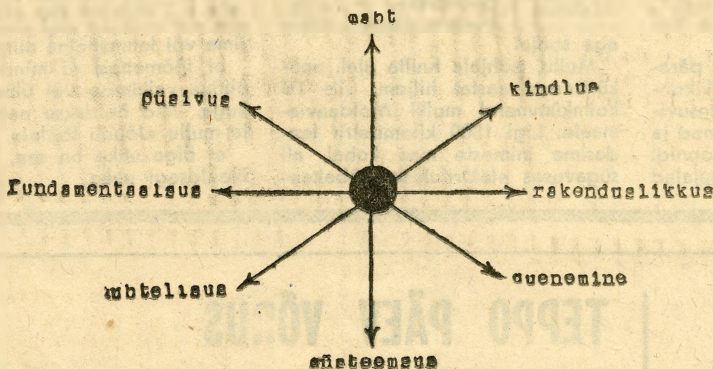
elus: õppeedukus on nii üldharidus- kui ka kõrgkoolides soovitud väiksem, õpilaste teadmiste tase ei vasta ühiskonna nõuetele, väljalangemus on suur, feminiseerumisprotsess süveneb (poisid lahkuvad koolist), distsipliin jätab soovida, noorte seas esineb küllalt palju hälbiva käitumise erinevaid juhtumeid ja vorme. «Nõrgale või keskmisele õpilasele orienteeritud töö võib kaasa tuua ja toobki õpetaja degradeerumise,» suleb ringi üks tollest diskussioonist osavõtnu, Moskva kooliõpetaja G. Nikonorov. «Õpetajal kaob huvi teaduse uute saavutuste vastu, milleta on aga mõeldamatu silmaringi laiendamine, õpetamise teoreetilise taseme tõstmine, kasvatustöö edu.»

Kõiki neid nähtusi ilmneb ka aineklassides ja -koolides — need klassid ja koolid on osa kogu meie haridussüsteemist —, kuid ometi märksa leebemal kujul, tasandunult. Miks? Siin õpitakse hindama hariduse väärtust, saime vastuse juba eespool. Ülikooli esindajad täpsustasid: kõnelgem haritusest, harituse väärtustest. Kooliaruteludes on eesmärk ja vahend sageli koha vahetanud. Haridus on ühiskonnas vahend harituse (eesmärgi) taotlemisel. Haritus — see on teadmiste süsteemsuse, terviklikkuse aste.

Filosoofiakandidaat L. Zelenovi määratluse järgi «Voprossö Filosofii» diskussioonis kujutab haridus endast teadmiste vormimise protsessi, haritud inimene süsteemsete teadmistega inimest; õpetamine omakorda harjumuste ja oskuste vormimist, õpetatud inimene teataval kutsealal kompetentset inimest; kasvatamine aga isiksuse väärtuste skaala loomist, kasvatatud inimene on väärtusorientatsiooni-dega inimene. Teisiti öeldes on isiksuse arengus vaja silmas pidada kõiki kolme aspekti: gnoseoloogilist (teadmised), pragmaatilist (oskused), aksioloogilist (väärtusorientatsioonid). Vastasel juhul suudetakse anda kas ainult teadmisi, ainult oskusi ning tegeldakse väärtuste propageerimisega.

Meie klubiöhtul visandati kaks skeemi, mis L. Zelenovi mõttekäiku illustreerivad.

Teadmiste vormimise protsessis on olulised teadmiste

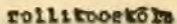

Ükski element ei tohi puududa, vastasel juhul süsteemi ei teki. Küsimus on järelikult selles, mil määral neid elemente peetakse silmas ühel või teisel haridustasandil, ühes või teises koolitüübis, kooliastmes, koolis, klassis, õpikus, ühe või teise õpetaja tunnis, ja kas need elemendid moodustavad terviku.

Sama lugu on kasvatusprotsessiga. Inimese käitumine kujuneb samuti mitmete vastandfaktorete najal, nagu

aktīvs (vaļsts, tādārtne)

normatiivne käitumine

610071

453rd cr. line

oetdruilne taeskaal

bālbiv kaitumine

rolikonflikt

Kõige määravam tulevase kodaniku käitumises peaks olema aktiivsus (teadlikkus, vastutus), mis eeldab otsustamisest osavõttu ning selleks vajalike ressursside, tingimuste (nält, vaimsete) olemasolu. Kui inimene ei saa teda ümbritsevast keskkonnast aru ega näe eesmärke, ei sõuda ka-

sutada tema käsutuses olevaid vahendeid, kui ta ei saa kaasa rääkida autoriteedistruktuuri kujunemisele mis tahes tasandil, tekib võõrdumine. Kasvatuse eesmärgina peaks olema käsitatav ka psüühiline tasakaal. Selle vastandseisund — anoomia — tekib vastuoluliste väärtustega rollide sagedasest täitmisest. Jne.

On vaja koolielu selliselt organiseerida, et oleksid kõik eeldused õpilaste aktiivsuse, vastutuse, psüühilise tasakaalu, rollikooskõla ja normatiivse käitumise tekkimiseks. Negatiivne poolus, mis on eraldatud joonega, on vaadeldav sotsiaalse entroopia. Selge positiivse programmi võitlus negatiivsete ilmingite vastu ei anna kasvatuses alati positiivset tulemust.

Aga enne, kui harima ja kasvatama hakata, enne kui fikseerida eelnäidatud parameetrid, peab selge olema, mida meil lõpptulemusena vaja on, milliste teadmiste ja isiksuseomadustega kodanikku. Kindlasti peab ta teaduse- ja tehnikarevolutsioonis suutma asendada praegust põlvkonda, olema temast

TARGEM, PÜSIVAM, OTSIVAM

«On vaja alustada tunnete kasvatamisest,» rõnastas V. Lulla oma seisukoha. «Isiksuse kujunemine sõltub tunnete kasvatamisest. Algklasside õpetuses jääb just esteetilise kasvatuse tsükel tagasihoidlikuks. See põhjustab laste emotsioonidemaailma vaesumise, mälu ekspluateeritakse seda enam. Paraku ilmneb koolitöös, et paljud hea mäluaga lapsed on edukad vaid 6.—7. klassini, siis jäävad hätta. Psühholoogia tõestab: intuitiivne mõtlemine on võimalik hästiarenenud tunnetemaailma korral, vastasel juhul tekivad rollikonfliktid jms. Kõrvalekalded normatiivsest käitumisest pole harilikult põhjustatud teadmiste vähesusest. Vaja on inimest koolitada nii, et ta ei saaks teisiti käituda, kui me soovime. Need, kellel juba I klassis ilmnevad käitumishälbed, pole saanud tunnustust oma positiivsetele tegudele. Hiljem enam ei taotletagi tunnustust.»

Näib, et praegu on just aineklassides ja -koolides nii õpetamine kui ka kasvatamine esitatud skeemide lähedaselt teostatav, jõuti ühisele järeldusele. Probleem pole ju selles, kas õpilane läheb kõrgkooli või tööle, nii üks kui teine tee on ühiskonnakasulik, vaid kas ta omandab koolis teadmiste kui väärtuse tunnetuse. Teisiti öeldes, kas ta omandab mõne ainevaldkonna sedavõrd, et ta suudab ja tahab selles orienteeruda kõrvalise abita. Kui jaa, siis on kõik eeldused tutvuda ka teiste valdkondadega ning õppimine muutub koolikohustuse täitmisest harituse taotlemiseks. Järelikult, ütles R. Hagelberg, peaks erikallakuga klasse ja koole praeguse 10% asemel olema märksa rohkem. M. Heiman jätkas: «Kas ei viita eeltoodu üldise diferentseeritud keskhariduse vajadusele? Teised liitusid nende arvamusega. I. Unt kahtles siiski aineklasside juurdeloomise otsustatavuses. Kas leiame vajalikul arvul õpilasi, kellele topeltkoormus üle jõu ei käi? Normaalse oleks keskhariduse diferentseerimine millegi vähendamise kaudu. Sotsialismimaades üldkasutatavad diferentseerimise teed on harunemine, valikukombinatsioonid, alternatiiv- ja fakultatiivained. Nõukogude haridusjuhid ja teadlased vaidlevadki taas selle üle, millist teed peab meie kool minema. Akadeemik A. Berg ajakirjas «Voprossõ - Filosoofii»: «...edaspidi on vaja rohkem arvestada õpilaste isikupäraseid võimeid, looduslikke eeldusi. On vaja praktiseerida eriviisilist lähenemist poeg- ja tütarlastele, silmas pidades nende soolisi ning huvide erinevusi. Samuti tuleks õppeprogramme varieerida erinevate õpilasgruppide eeldusi ja võimeid arvestades. Näiteks võtta alates 8. klassist arvesse eriandekust matemaatikas, loodusteadustest, humanitaarainetes.»

V. Lulla tegi järelduse: «Kõigile üldise ühetaolise hariduse andmise postulaat on üldise keskhariduse kehtestamise ajastul meile bumerangiks osutunud. Anded ei jaotu paraku kõigile võrdselt ja ühetaoliselt. Kui me praegu siin vaidleme aineklasside üle, s. t. süvendatud õpetamise-õppimise võimaluste üle, peame me kogu aeg silmas keskmisest tasemest üle ulatuvaid lapsi, kelle võimed tavalises keskkooliklassis küllaldast arendamist ei leia. Meie tänasesse teemasse ei mahu need, kellele samuti tuleb luua eritingimusi — abiklasse, tasendusklasse, s. t. need, kellele tavaline keskharidus praegusel kujul käib üle jõu ja võimete. Aineklasside ja -koolide mured pole nende klasside-koolide omadega võrreldavad. Lisagem laste eneste ning nende vanemate mured ja solvumised. Ametliku diferentseeritud kooli olemasolu välistaks need, sest diferentseerivad süsteemid peavad silmas kõiki tasemeid. On raskendatud, keskmised ja kergendatud programmid ja igaüks võib ise valida endale sobiva variandi.»

Lõpetuseks ajakirja «Semja i Škola» toimetajale L. Levšnile kuuluv seisukoht: «Vananenud õpetus- ja kasvatusmeetodite paikapidamatus annab eriti valusasti tunda praegu, teaduse ja tehnika revolutsiooni ning sügavate sotsiaalsete muutuste ajastul. Teadusliku informatsiooni hulga kiire suurenemine, teoreetiliste ja praktiliste ülesannete komplitseerumine, tegevusvälja avarumine, vajadus originaalsete lahenduste järele, subjektiivsusrolli ja isiksusfaktori osakaalu kasv ühiskondlikes suhetes — see kõik nõuab uudset suhtumist haridus- ja haritusprobleemidesse.»

S. VISSAK